

kinlərvə bəşər mədəniyyətinin ilkin yaradıcıları olduqları haqqında fikirləri imperialist dairələri ciddi narahət edirdi. Türklərin qədim və orta əsrlər dünya tarixindəki üstün rolunu və malik olduqları aparıcı mövqeyi inkar etmək üçün imperialist güclərin göstərişi ilə İkinci Dünya müharibəsindən sonra "avropasentrist" adlanan mürtəcə bir plan hazırlandı. Bu plana əsasən Sumerlərin və Ön Asiyanın digər qədim xalqlarının Türk mənşəli olmalarını inkar

Ələsgər Siyablı

mi tarixi qəhrəmanlıq eposlarının dərc edilməsi və öyrənilməsi qadağan edildi. Türk xalqlarının qədim tarixinin öyrənilməsi məsələsindəki tabular Türkiyədən də yan keçmədi.

Sumer və Ön Asiyanın İmperialist arıçılıq nəzəriyyəsini rəhbər tutan avropasentrist konsepsiyası tarix elmində Atatürkün uyquladığı türk milliyətçiliyi ideyasını ortadan qaldırmağı özünün əsas məqsədlərindən birinə çevirmişdi. Təslimçilik mövqeyi sərgiləyən Türkiyə siyasi dairələri Atatürkün vəfatından sonra qərbin elmi və siyasi dairələrinin təzyiqinə tabe olaraq 1949-cu il 27 aprelə tarix kitablarından Atatürkün Türk milliyətçiliyi düşüncə sistemini qaldırmaq məqsədi ilə amerika elmi və

II FƏSİL. Turanlıların və Türklərin irqi mənsubiyyəti haqqında antropoloji nəzəriyyələr

Türklərin irqi mənsubiyyəti məsələsi yüz illər ərzində elmi müzakirələrin əsas mövzusunə çevrilmişdir.

Bəşəriyyəti antropoloji cəhətdən müxtəlif irqlərə bölmə bilim adamları bu haqda çoxsaylı nəzəriyyələr irəli sürmüşlər. Bu antropoloji nəzəriyyələrdə türklərin bu və ya digər irqə mənsubluğu da geniş müzakirələrə səbəb olmuşdur. Bu baxımdan Türklərin Turan və Alp irqinə mənsubluğu haqqında nəzəriyyələr ən geniş şöhrət tapmış nəzəriyyələrdir. Bu nəzəriyyələr bilim adamlarının xəyal məhsulu olmayıb sami və ari irqlərinin tarix səhnəsinə qədəm qoymalarından öncə dünyanı

(əvvəli ötən sayımızda)

Lenorman sivil bəşəriyyətin dörd böyük qolunun ümumi vətəni dedikdə Zağross dağ yaylalarını nəzərdə tuturdu.

Lenormanın fikrinə görə "Kastrenin nüfuzundan asılı olmayaraq o, öz vaxtsız ölümündən sonra tədqiqatlar nəticəsində aşkar edilmiş qədim tarixə dair faktlara deyil, öz vaxtındakı mövcud faktlara əsaslanırdı. Biz qatqazlı adından imtina edib ari adını qəbul etdiyimiz kimi Altaylı adı da Turanlı adı ilə əvəz olunmalıdır. Mən əminəm ki, Kastren sağ olsaydı o öz Altaylı nəzəriyyəsindən imtina edərdi". (Lenormant F., 1875, Səh. 381)

Lenorman Kastrenin Ural-altay dili nəzəriyyəsinə qarşı çıxmaqda haqlı idi. Çünki sami və ari dilləri termini özündə bu dillərə mənsub olan konkret bir super etnosu ifadə etdiyi halda Ural-altay dili məfhumu qeyri müəyyən xarakterə malik olub ümumi coğrafi mahiyyət daşıyır və bu dil ailəsinin konkret bir super etnosu mənsubluğunu ifadə etmirdi.

Turan nəzəriyyəsinin ən böyük tərəfdarlarından biri də alman tarixçisi Frits Hommel idi. Öncələri Turan nəzəriyyəsinin əleyhdarı və qədim İkiqayarası mədəniyyətinin sami mənşəli olduğu ideyasını müdafiə edən Hommel sumerlərin yazılı abidələrini dərinədən öyrəndikdən sonra bu nəzəriyyənin ən qatı müdafiəçisinə çevrildi. O sumerlərin etnik kök etibarını ilə və dil baxımından türklərlə qohumluğunu elmi linqvistik dəlillərlə sübut etdi. Sumer dilində mənə və fonetik baxımdan türk dili ilə eyniyyət təşkil edən 350-dən çox söz müəyyən etdi.

Turan və altay dil ailəsi nəzəriyyəsinə qəbul etməyən türk əleyhdarları, Avropasentrist mövqedən çıxış edən bəzi Avropa alimləri, xüsusən də ingilis Pritçardbu iki terminin yerinə heç bir anlam daşımayan, yunan dilində Allofon, "allos-fun" tərkibindən ibarət, yəni mənası "başqa səs, başqa dil" olan, daha doğrusu bizdən olmayan, başqa mənşəyə malik olan dil anlamı daşıyan, yeni bir termin ortaya atdı.

Bəşər tarixinin ilkin mədəniyyətinin köklərini özündə əks etdirən Ön Asiyada aşkar olunmuş mixi yazı mətnlərinin və İkiqayarası ölkələrinin qədim tarixinin öyrənilməsinin Türklərin qədim tarixinin araşdırılmasında böyük önəmə malik olduğunu dərk edən ulu Atatürk bu mövzuda yazılmış əsərlərin türk dilinə çevrilib təbliğ olunmasına böyük əhəmiyyət verirdi. Onun təklifi ilə bu sahədə mütəxəssis olan bir çox Avropa bilim adamları araşdırmalarını davam

Dünya tarixinin Turan dövrü

etdirmək üçün Türkiyəyə dəvət olunmuşdular. Atatürkün nəzarəti altında yazılmış və türklərin gerçək tarixini əks etdirən dərslər kitabları 1931-1949-cu illər arasında türk məktəblərində əsas dərslər vəsaiti kimi oxudulmuşdur.

Bu kitablarda türklərin Anadoludakı mövcudluq tarixinin Malazgirt savaşından çox öncələrə dayandığı sübut olunmuşdur. Sumer və Assur mədəniyyətlərinə aid olan mixi yazı lövhələrində Anadolunun ermənilərdən və yunanlılardan daha öncə türklər tərəfindən məskunlaşdırıldığı, öntürklərə məxsus Turukku və Turki uyqarlıqlarının varlığı, bəşər mədəniyyətinin ilkin yaradıcıları olan sumerlərin dilinin türk dili olduğu bu kitablarda elmi dəlillər əsaslarlaq isbat olunmuşdur.

XVIII-XIX əsr və daha sonrakı dövrdə bir çox assuroloq, antropoloq, linqvist və tarixçilərin turanlı ön türk xalqını samilər və ari-lər tarix səhnəsinə qədəm qoymadan öncə dünyanın ən qədim sa-

edən, Sak/iskitlərin və Mərkəzi Asiyanın Turan mədəniyyətinin ari mənşəli olduğu, Çingiz xanın Türk deyil monqol olduğu haqqında konsepsiyalar hazırlanmalı və çoxsaylı əsərlər dərc edilməlidir. Bu məqsədlə 1944-cü il avqustun 9-da Moskvada Kommunist partiyasının Mərkəzi komitəsinin guya türk respublikalarında siyasi və ideoloji işi yaxşılaşdırmaq və milliyətçilik təzahürlərinin qarşısını almaq məqsədilə xüsusi bir qətnamə qəbul etdi. Bu qətnaməyə əsasən Rəşidəddinin "Oğuznamə" əsərinin və çoxsaylı digər orta əsr müəlliflərinin əsərlərinin tərcüməsində türklərlə əlaqədar məlumatlar saxtalaşdırıldı. Türk xalqlarının "Ural batur", "Manas", "İdeqey", "Dədə Qorqud" və s. ki-

siyasi dairələrini təmsil edən yehudi əsilli amerika assuroloqu Vilyam Fulbrayntin rəhbərliyi altında ABŞ-la sazişi imzaladılar. Bu sazişə görə Türkiyənin Avropaya inteqrasiyasının həyata keçməsinin başlıca şərtlərindən biri Türklərin öz tarixlərini Anadoludakı və Mesopotamiyadakı qədim mədəniyyətlərə bağlamaqdan imtina etmələri idi. Bu gün də Türkiyənin və bütövlükdə türk dünyasının tarixçi bilim adamlarının bir çoxu hələ də bu sazişə uyaraq Türk tarixinin şərhində avropamərkəzlik konsepsiyasını rəhbər tutur, sumerləri qeyri türk, iskit-sakları və turanlıları irandilli kimi qələmə verən, Qafqazın və Anadolunun türkləşdirilməsini səlcuklularla əlaqələndirən konsepsiyasını müdafiə edirlər.

məskunlaşdırmış ilk super etnos olan turanlı öntürklərin tarixi keçmişinə aid rəvayət və əfsanələrdə əks olunmuş mifoloji hekayətlərə və qəhrəmanlıq eposlarında təsvir olunan gerçək tarixi hadisələrə əsaslanır.

Türkləri inadla monqoloid irqə aid etməyə cəhd göstərən bir çox avropalı bilim adamlarının iddiaları antropoloji dəlillərlə təkzib olunmaqda və türk xalqlarının bir çoxunda rast gəlinən monqoloidliyin bu irqə mənsub olan insanların tarixin çox gec dövrlərində türklərlə təmasları nəticəsində meydana çıxdığı elmi dəlillərlə sübut olunmuşdur.

Tur və Alp bir çox müəlliflərin qədim tarixi mənbələrə əsaslanaraq qeyd etdikləri kimi qədim turanlıların və öntürklərin iki önəmli eponimləri olmuşlar. Tur öntürk turların, Alp isə öntürk alpların ulu əcdadları kimi göstərdikləri qəhrəmanlıqlar bir çox xalqların əfsanə və rəvayətlərində öz əksini tapmışdır.

Antropoloq və etnoloqların bir çoxu kökünü öntürk turların təşkil etdiyi Turan irqini dünyanı ilk məskunlaşdıran və ilkin bəşər mədəniyyətinin əsasını qoyan irq kimi dəyərləndirir və dünyanın bir çox xalqlarını öz tərkibində birləşdirən müstəqil irq hesab edirlər.

İrqi mənsubiyyət baxımından Turan və ya Turanid terminini bəşəriyyətin müstəqil irqi kimi ilk dəfə elmi ədəbiyyata XX əsrin əvvəllərində fransız antropoloqu Josef Denker gətirmişdir. Jozef Denker "İnsan irqləri" adlı əsərində Turan (Turanid) irqini xüsusi bir irq kimi tanımlayaraq saqlarının düz olmasını onların xüsusi əlamətlərindən biri hesab edir. Türklərin Turan irqinə mənsub olduqlarını qeyd edən J. Denkerə görə Türk dilində danışan və turanlı adlandırılan xalqlar Asiyanın yarısını, Şərqi Avropanın böyük hissəsini, Şimal Buzlu okeanının sahillərini, İran yaylasını, Mərkəzi Rusiya və Qafqazın böyük hissəsini əhatə edən ərazilərdə yaşayırlar. (Denker J. 1913, Səh. 293, 375)

(ardı gələn sayımızda)